

Ім'я користувача:
приховано налаштуваннями конфіденційності

ID перевірки:
1008721987

Дата перевірки:
05.10.2021 12:49:32 EEST

Тип перевірки:
Doc vs Internet + Library

Дата звіту:
05.10.2021 12:50:09 EEST

ID користувача:
100005056

Назва документа: Кроо Маріанна

Кількість сторінок: 33 Кількість слів: 7069 Кількість символів: 56268 Розмір файлу: 77.92 KB ID файлу: 1008786095

22.5%
Схожість

[illegible]

21.3% Джерела з Інтернету

188

Сторінка 35

8.16% Джерела з Бібліотеки

414

Сторінка 36

1.08% Цитат

Цитати

8

Сторінка 37

Вилучення списку бібліографічних посилань вимкнене

0%
Вилучень

Немає вилучених джерел

Модифікації

Виявлено модифікації тексту. Детальна інформація доступна в онлайн-звіті.

Замінені символи

39

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ГЕОГРАФІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ФІЗИЧНОЇ ГЕОГРАФІЇ ТА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

Кроо Маріанна Юліївна

ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНЦІЙ УЧНІВ ПРИ ВИВЧЕННІ ТЕМ «ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ» НА УРОКАХ ГЕОГРАФІЇ

Магістерська робота

Спеціальність 014.07 «Середня освіта»

Спеціалізація: Географія

Науковий керівник:

доц.

Салюк Маріяна Романівна

Ужгород – 2020

ВСТУП

Актуальність теми.

Інтеграція української освіти у європейський та світовий освітній простір передбачає формування нового покоління молоді, яке матиме необхідні знання практичні навички і компетентності та буде здатне конкурувати на міжнародному ринку праці. Сучасна молодь має бути мобільною, комунікативною, здатною до самонавчання та самовдосконалення протягом усього життя. Такі якості мають закладатися із шкільної парти. Тому сучасна українська школа уже більш як десяток років орієнтується на компетентісне навчання, але особливого розвитку та неухильного його дотримання воно набуло після прийняття законів “Про вищу освіту” (2014 р.) та “Про освіту” (2017 р.).

Переорієнтація процесу навчання на компетентісну освіту передбачає розвиток індивідуальності учнів, виявлення їхнього потенціалу до пізнання, комунікації, активної і свідомої громадянської позиції, відповідального ставлення до природи, набуття конкретних практичних навичок. Щоб досягти таких результатів необхідно використовувати інноваційні педагогічні моделі. Інколи це здійснювати буває складно, оскільки шкільна практика зазнає швидких змін, тому і не вдається досягти узгодженості між новими вимогами до якості освіти та умовами щодо їх виконання чи впровадження.

Знання, уміння і навички учнів – основний орієнтир шкільної освіти. Проте можливості їх індивідуального засвоєння залежить від компетентності самого учня, яка визначається багатьма факторами (готовністю учня до навчання, подальшого особистого розвитку і до активної участі в житті суспільства), а роль вчителя полягає не у передачі знань, а у координуванні методів та способів до самостійного набуття знань та навичок учнів.

Зважаючи на це, завдання сучасного вчителя – знайти методи і прийоми, які зробили б урок цікавим та підвищили зацікавленість учнів до вивчення предмета чи окремої теми. Логічно побудований та продуманий урок дає хороші результати і дозволяє досягти необхідних компетентностей.

Об'єктом дослідження є учні, отриманні ними знання, уміння та навички на уроках географії.

Предмет дослідження – модель формування компетентностей при вивченні теми “Природокористування” на уроках географії та особливості їх реалізації.

Мета роботи полягає у теоретичному обґрунтування та висвітленні ефективності компетенційного підходу при вивченні теми “Природокористування” на уроках географії.

Реалізація мети передбачає досягнення таких завдань:

- з'ясувати сутність, зміст та структуру освітніх компетентностей;
- розглянути ключові та загально географічні компетентності;
- розкрити суть компетенційно орієнтованого уроку географії із використанням сучасних методів та методичних прийомів навчання;
- вивчити структуру, мету, завдання географічної освіти в школі та місце теми “Природокористування” у ній;
- відобразити конспекти уроків, які використовувались при вивченні тем;
- здійснити аналіз сформованості компетентностей після вивчення відповідної теми.

Наукова новизна полягає в тому, що **вперше актуалізовано і теоретично обґрунтовано** особливості **формування компетентностей** при вивченні теми “Природокористування”; **розроблено** компетенційно орієнтовані конспекти уроків; здійснено аналіз рівня сформованості компетентностей в учнів при вивченні теми “Природокористування” (учнівський та вчительський аспекти).

Структура: робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури. У вступі визначено актуальні дослідження, висвітлено об'єкт, мету, предмет та завдання. У першому розділі охарактеризовано ключові та загально географічні освітні компетентності. Другий розділ розкриває особливості структури сучасного компетенційно-орієнтованого уроку географії, а також найважливіші методи та методичні

прийоми навчання. У третьому розділі висвітлено місце теми “Природокористування” у структурі шкільної географічної освіти, конспекти уроків з дослідженої тематики, а також здійснено аналіз рівня сформованості компетентностей учнів після вивчення відповідної теми. У висновках підбиті підсумки магістерського дослідження.

РОЗДІЛ 3

ВИВЧЕННЯ ТЕМИ “ПРИРОДОКОРИСТИУВАННЯ” УРОКАХ ГЕОГРАФІЇ

3.1. Структура, мета та завдання географічної освіти в школі

У Міжнародній хартії з географічної освіти (1995 р) говориться: “Географічна освіта необхідна для розвитку відповідальних та активних громадян сьогодення і майбутнього”. Отже, шкільна географічна освіта є не лише джерелом нових знань про Землю, а й служить основою для формування світогляду, виховання дбайливих господарів, любові до рідного краю, набуття умінь і навичок адаптації до навколишнього середовища, адекватної поведінки в ньому.

Шкільний предмет “Географія” є обов’язковою дисципліною. На сьогодні на сайті Міністерства освіти та науки України можна ознайомитися із навчальні програми із шкільного курсу географії, факультативних курсів, курсів та вибором та спецкурсів.

У всіх навчальних програмах з географії присутня наскрізна змістовна лінія. У темі “Природокористування”, яку ми розглядаємо у нашому науковому дослідженні зміст начального матеріалу, згідно з програмою, має на меті засвоєння трьох змістовних ліній:

1. Екологічна безпека та сталий розвиток.
2. Здоров’я і безпека.
3. Підприємливість та фінансова грамотність [29].

3.2. Тема “Природокористування” у структурі навчальної програми

Тема “Природокористування” вивчається у 8 класі. Вона є заключною темою розділу III “Природні умови і ресурси України”. Із змістом навчального матеріалу та вимогами до нього можна ознайомитися у табл. 3.1.

За календарно-тематичним плануванням на розгляд теми відведено 3 години за окремими змістовими темами. У межах цих годин також заплановано виконання практичної роботи (див. табл. 3.2).

3.3. Конспекти уроків теми “Природокористування”

Тема 1. Використання природно-ресурсного потенціалу України. Основні види забруднень довкілля в Україні. Вплив екологічної ситуації на життєдіяльність населення.

Формування предметних компетентностей:

Мета навчальна: систематизувати знання учнів щодо природних ресурсів, допомогти учням розвинути знання особливості використання природно-ресурсного потенціалу України; навчити аналізувати основні види забруднень навколишнього середовища, давати оцінку впливів забруднень на якість життя населення; критично оцінювати вплив людини на довкілля.

- *розвивальна:* розвивати екологічне мислення, усвідомлення власних дій щодо не раціонального використання природних ресурсів; сприяти учнів працювати самостійно та в групах.

- *виховна:* виховати в учнів цінність ставлення до природи світу та України і особливо своєї місцевості, формувати почуття власної причетності до збереження природи, виховувати самостійність, естетичну культуру, культуру ведення діалогу та спілкування.

Цілі уроку: у процесі вивчення теми учень має називати складові природно-ресурсного потенціалу України, види забруднень навколишнього середовища, уміє характеризувати сучасну екологічну ситуацію в Україні, аналізувати природно-ресурсний потенціал світу, регіонів, України, своєї місцевості, розуміти усі аспекти раціонального природокористування та вплив екологічної ситуації на здоров'я населення.

Тип уроку: формування нових знань, умінь і навичок.

Обладнання: фізичні карти і атласи світу та України, підручник.

Ключові компетентності, які формуються на уроці: інформаційна, географічна (практичного спрямування), творча, самоосвіти та саморозвитку.

Методи і прийоми: розповідь учителя з мультимедійним супроводом (презентація, відео), прийоми: “географічна лабораторія”, “словничок термінів”, “математична розминка”, “картографічна лабораторія”, “навчальний кінозал”, “мозковий штурм”, “незакінчене речення” [25].

Структура уроку

Організаційний момент.

Оголошення теми уроку, основний цілей та завдань.

Роздум над висловом: “Природа не визнає жартів, вона завжди правдива, завжди серйозна, завжди сувора; вона завжди права; помилки ж і омани виходять від людей” (І. Гете).

I. ЕТАП МОТИВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.

Учитель. Усі ми прагнемо дихати свіжим повітрям, пити чисту воду та споживати натуральні продукти. Що ж ми робимо для цього? А чи відомо Вам, скільки жителів на нашій планеті? Що їм потрібно для життя? Чи достатньо цих ресурсів, які наявні на нашій планеті? Чи знаєте ви, що майже 7% території нашої країни зайнята сміттєзвалищами?

Відмічено, що кожен житель України за рік залишає після себе 300 кг сміття, а викиди й відходи транспорту та промисловості ще більші. Що можна зробити для покращення екологічної ситуації? Насамперед треба навчитися раціонально використовувати багатства, які надає нам природа. З огляду на це сьогоднішня наша тема є дуже цікавою, значущою та практичною [12].

II. ЕТАП ЦІЛЕВИЗНАЧЕННЯ І ПЛАНУВАННЯ.

2.1. Звернути увагу на мету уроку.

2.2. Оголосити очікувані результати за якими учні зможуть пояснювати сутність поняття “раціональне природокористування”; аналізувати основні види забруднень та їх вплив на життєдіяльність населення.

2.3. Повідомлення учням плану вивчення теми:

1. Використання природно-ресурсного потенціалу України.
2. Основні види забруднень довкілля в Україні.
3. Вплив екологічної ситуації на життєдіяльність населення.

2.4. Ознайомлення учнів із допоміжними матеріалами уроку:

- Словник термінів з теми “Природокористування”
- Інструктивна картка учнів (табл. 3.3)

III. ЕТАП ЦІЛЕРЕАЛІЗАЦІЇ (ОПРАЦЮВАННЯ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ).

3.1. Природні ресурси та природно-ресурсний потенціал.

Використовуючи хмару слів складіть схеми, записавши їх у робочий зошит та інструктивну картку учня (див. табл. 3.4.).

Схема 1. “Складники природно-ресурсного потенціалу” (рис. 3.1).

Схема 2. “Види природних ресурсів” (рис. 3.2).

3.2. Види природних ресурсів України.

Прийом «Творча лабораторія» (робота в групах). Учні класу поділені на малі групи, для завдання їм було запропоновано підготувати доповіді для дискусії на тему “Види природних ресурсів України та їх використання”. Кожна група це представники різних галузей господарства України, які пов’язані із відповідними ресурсами.

Група 1 – Мінеральні ресурси України,

Група 2 – Земельні ресурси України

Група 3 – Водні ресурси України

Група 4 – Лісові ресурси України

Група 5 – Рекреаційні ресурси України.

Учні виступають із доповідями, які вони підготували раніше (довіді супроводжуються презентацією). Підведіть учнів до висновку і запропонуйте дати письмову відповідь (заповнити інструктивну картку).

3.3. Основні види забруднень довкілля.

Розповідь учителя. Отже, як ми з'ясували, Україна – це найбагатша на мінеральні, земельні та агрокліматичні ресурси країна Європи. Проте, як не прикро, вона є лідером щодо територій екологічних криз і катастроф. Майже 70% площі України віднесено до екологічно небезпечних зон. Ознайомтесь із схемою (рис. 3.3), за якою видно, що найбільшим забруднювачем навколишнього середовища є промисловість, транспорт та комунальні відходи.

Прийом “Я редактор”. Учитель пропонує ознайомтесь із статтею «Вісім екологічних проблем в Україні» за посиланням: <https://news.finance.ua/ua/news/-/235280/visim-ekologichnyh-problem-ukra>. Учні обговорюють матеріал статі, роблять висновки про найгостріші проблеми навколишнього середовища в Україні.

Прийом “Картографічна лабораторія”. Розгляньте карту “Загальне забруднення навколишнього середовища в Україні” (рис. 3.4).

Використовуючи “Словничок термінів” учні з'ясовують суть понять: екологічна ситуація, екологічна рівновага, екологічна криза, екологічна катастрофа (рис. 3.5). Визначають в яких регіонах України ситуація є найбільш загрозливою і з чим це пов'язано (паралельно заповнюючи інструктивну картку).

Прийом “Навчальний кінозал”. Учні переглядають відеоролик за посиланням: <https://www.youtube.com/watch?v=4eNtC0qQM6U>. Оцінюють позитивний та негативний вплив на людину усіх благ цивілізації. (у вигляді порівняльної таблиці інструктивної картки).

IV. ЕТАП РЕФЛЕКСИВНО–ОЦІНЮВАЛЬНИЙ.

Прийом «Мозковий штурм»

1. Якими видами природних ресурсів Україна забезпечена найбільше?
2. В яких куточках Україна геоекологічна ситуація є найсприятливішою?
3. Як екологічна ситуація позначається на здоров'ї людей?
4. Який особистий внесок у покращення стану навколишнього середовища свого рідного краю ви можете зробити?

V. ПІДСУМОК УРОКУ**5.1. Прийом “Незакінчене речення”:**

Я сьогодні зрозумів....

Я сьогодні задумався.....

Я зробив для себе висновок.....

5.2. Рефлексія.

Учитель пропонує учням висловити свою думку щодо проведення уроку, додавши кілька слів до тих, які записані на дошці:

- Було цікаво, оскільки ...
- Я вважаю, що ...
- Я вперше почув(-ла) про ...
- Мене більше всього вразило ...
- Я замислився над ...
- Не зовсім зрозуміло ...

5.3. Цінування й оцінювання діяльності учнів на уроці.

Учитель пропонує учням самооцінку своїх досягнень.

VI. ЕТАП ПОВІДОМЛЕННЯ ДОМАШНЬОГО ЗАВДАННЯ.

Донести учням необхідність опрацювання параграфів підручника.

Провести дослідження на тему “Зміни природи своєї місцевості (Закарпатської області) під впливом діяльності людини”.

Тема 2. Природно-заповідний фонд України. Національна екологічна мережа. Природно-заповідні об’єкти Закарпатської області.

Практична робота № 10. “Позначення на контурній карті об’єктів природно-заповідного фонду України”.

Мета навчальна: допомогти учням сформувати теоретичні знання про об’єкти природно-заповідного фонду України, посприяти засвоєнню інформації про території природно-заповідного фонду України, розвивати географічне мислення та навчити розуміти основні цілі та напрямки створення національної екологічної мережі;

Розвивальна: розвивати навички роботи із географічними картами та схемами, уміння порівнювати екологічну ситуацію територій, заохочувати до критичного мислення, ведення діалогу чи дискусії, удосконалювати практичні уміння та навички.

Вихована: виховувати дбайливе ставлення до природи. сприяти вихованню ціннісного ставлення до довкілля, відповідальності за екологічний стан у місцевій громаді, Україні; формувати інформаційно-цифрову, громадянську, екологічну компетентності.

Очікувані результати: учні знають категорії природоохоронних об'єктів та територій; оцінюють сучасну екологічну ситуацію в Україні та світі, дискутують про переваги створення національної екологічної мережі; описують та показують на карті об'єкти природно-заповідного фонду України; усвідомлюють особисту відповідальність за стан навколишнього середовища; уміють критично осмислювати інформацію зібрану та подану з різних інформаційних ресурсів та джерел.

Ключові компетентності, що формуються на уроці: інформаційно-цифрова, екологічна, громадянська, комунікативна, географічна.

Обладнання: карта природоохоронних територій України, фізична карта України, інтернет-ресурси, учнівські мультимедійні презентації, атласи, підручники, зошити для практичних робіт.

Тип уроку: урок формування і усвідомлення нових знань, умінь та навичок, урок–подорож (представлення учнями презентацій про об'єкти природно-заповідного фонду України).

Методичні прийоми: “евристична бесіда”, “інформаційний пошук”, “аналізуй факти”, “аналіз результатів”, “картографічний практикум”, “сітка Алверманна”, “Онлайн-екскурсія”.

Структура уроку

I. ЕТАП ОРІЄНТАЦІЇ, МОТИВАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ.

1.1. Створення сприятливої атмосфери на уроці.

Учитель пропонує учням, щоб вони поміркували над відомими висловами:

- *Хто не любить природи, той не любить і людини, – той поганий громадянин* (Федір Достоєвський).
- *Одне з найскладніших завдань сучасності – проблеми уповільнення знищення живої природи* (Арчі Карр).

Учитель запитує учнів: Чи можемо ми сьогодні зустріти території чи куточки на нашій планеті, яких не торкалась людина? Чи є такі куточки у нашій державі? Чи потрібні суспільству заповідники, національні парки і загалом заповідні території?

1.2. Мотивація навчальної і пізнавальної діяльності учнів.

Учитель. Ми живемо на багатій і прекрасній землі. Нам є чим гордитися, адже природа подарувала нам неповторні блага, у вигляді чистих річок, свіжого повітря, родючих ґрунтів, багатих корисних копалин, значної кількості представників тваринного і рослинного світу. Проте із розвитком суспільства, а особливо в останні десятиріччя природа України зазнала суттєвих змін. Техногенне навантаження на навколишнє середовище зростає. Експерти ООН стверджують, що Україна, яка займає лише 0,4% площі земної кулі, викидає в довкілля 5% світових відходів і входить до двадцяти найбільших «країн-грязнул» [12].

Методичний прийом «Спалах». Розгляньте ще раз карту Геоекологічної ситуації України. Оцініть рівень забруднення довкілля України та поясніть, чому екологічну ситуацію в нашій країні визначають як кризову?

Учитель. Отже, ми з'ясували, що геоекологічна ситуація України є здебільшого задовільною, проте є значна кількість земель із напруженою і кризовою ситуацією. Такий стан довкілля України потребує комплексних природоохоронних заходів. Одним з найважливіших і найбільш ефективних заходів щодо забезпечення охорони довкілля є створення розгалуженої системи природоохоронних та природо-заповідних територій.

1.3. Актуалізація суб'єктного досвіду учнів.

Методичний прийом «Евристична бесіда».

- Подумайте, з якою метою створюються природоохоронні території?
- Пригадаймо основні види природоохоронних територій та об'єктів.
- Що включають до природно-заповідного фонду будь-якої країни світу?
- Чи можете Ви назвати природоохоронні об'єкти України та Закарпатської області?

II. ЕТАП ЦІЛЕВИЗНАЧЕННЯ І ПЛАНУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ

2.1. Формулювання мети, завдань уроку.

Учитель. В Україні залишилося дуже мало незайманих ділянок природи, тому що господарська діяльність людини поширюється на все більші площі. На сьогодні, території, яких поки що не торкалась рука людини, стали справжнім багатством, так званим золотим фондом країни. Багато науковців, екологів, громадян, активістів намагаються зберегти ці еталони живої природи. Чи дозволяє це зробити законодавча база нашої держави та наявний природно заповідний фонд? Чому необхідне міжнародне співробітництво у справі охорони довкілля? Ми спробуємо відшукати відповіді на ці запитання на сьогоднішньому уроці.

2.2. Визначення очікуваних результатів.

Учитель. Щоб успішно розглянути всі моменти, нам необхідно погодити основні цілі та спланувати роботу. Учитель пропонує вибрати із запропонованих цілей, ті які найбільше подобаються учням, або ж запропонувати власні.

III. ЕТАП ЦІЛЕРЕАЛІЗАЦІЇ.

Учитель. Для створення природно-заповідного фонду має бути міцна законодавча база. В Україні є Закони, які регламентують заповідну справу.

Методичний прийом «Інформаційний пошук». Використовуючи офіційний сайт Верховної Ради України (режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-12>), дізнайтеся про основні положення Закону України «Про природно-заповідний фонд України», який був ухвалений 16 червня 1992 року (нова редакція від 19.04.2018 р.).

Робота учнів з інтернет-ресурсами в онлайн-режим. Школярі вивчають поняття «природно-заповідний фонд України», «категорії об'єктів природно-заповідного фонду України».

Розглянути категорії природно-заповідного фонду, основні функції природоохоронних територій за матеріалами параграфа підручника

Методичний прийом «Аналізуй факти». Учня запропоновано ознайомитися з інформацією на офіційному сайті Міністерства екології та природних ресурсів України (електронний режим доступу: <http://pzf.menr.gov.ua>). Проаналізувавши інформацію, учні відшуковують факти, які стосуються площ природоохоронних територій в Україні та площ сміттєзвалищ (7%). Порівнюють ці показники. Для кращого ознайомлення із цією інформацією учитель пропонує переглянути відео презентацію за посиланням: <https://www.radiosvoboda.org/a/26916245.html>.

За даними Департаменту екології та природних ресурсів Закарпатської обласної державної адміністрації (електронний режим доступу: https://ecozakarp.at.gov.ua/?page_id=13) віднайдіть інформацію про природно заповідний фонд Закарпаття.

Аналіз результатів самостійної пошукової діяльності учнів.

Природно-заповідний фонд України, станом на 01.01.2019 року, має в своєму складі 8296 територій та об'єктів загальною площею 4,318 млн.га в межах території України (фактична площа 3,985 млн.га) та 402500,0 га в межах акваторії Чорного моря. Відношення фактичної площі природно заповідного фонду до площі держави («показник заповідності») становить 6,6%.

Природно-заповідний фонд Закарпатської області станом на 01.01.2018 року налічує 469 територій та об'єктів природно-заповідного фонду, загальною площею 185, 4 тис. га. Серед них 34 території загальнодержавного значення, сумарною площею 158,96 тис. З них 1 біосферний заповідник (також 5 природних заповідників), 3 національні природні парки, 2 регіональні ландшафтні парки, 19 заказників, 9 пам'яток природи, 12

заповідних урочищ, 1 ботанічний сад, 1 пам'ятка-парк садово-паркового мистецтва. На сьогодні, «показник заповідності» для Закарпатської області (відношення фактичної площі природно-заповідного фонду до площі області) становить 14%. За цим показником наша область наближається до заповідності в країнах Євросоюзу, яка становить 15,3 %.

Робота із дискусійною сіткою Алверманна.

Методичний прийом «Онлайн-екскурсія» (презентація-захист проєктів учнів про об'єкти природно-заповідного фонду України). Учні, які забажали розробити презентацію об'єдналися в групи і презентували свої дослідження. Кожна група учнів обрала один з природоохоронних об'єктів України, таким чином, щоб охопити об'єкти із різних природних зон.

Проблемне запитання: На вашу думку, чи потрібно об'єднувати природоохоронні території в єдину національну екологічну мережу?

Учитель пропонує обміркувати це питання самостійно. Пізніше учні об'єднанні у групи обмінюються думками один з одним. Підсумовуючи виступи учнів, вчитель розповідає про структуру національної екологічної мережі та про важливість її включення у Загальноєвропейську, так звану Смарагдову мережу.

Методичний прийом «Картографічний практикум». Використовуючи карту, знайдіть природоохоронні об'єкти України, про які ви сьогодні чули і які вам відомі на території України, а також віднайдіть інші об'єкти ПЗФ.

Практична робота № 10

Тема: «Позначення на контурній карті об'єктів природно заповідного фонду України».

Алгоритм виконання роботи показано на рис. 3.7.

Рис. 3.7. Алгоритм виконання практичної роботи [1].

IV. РЕФЛЕКСИВНО-ОЦІНЮВАЛЬНИЙ ЕТАП.

4. 1. Підведення підсумків.

Мої очікування на уроці справдилися/не справдилися тому що.....

Найцікавіше.....

Найбільші труднощі були у....

Побажання учителеві.....

4.2. Самооцінка роботи на уроці.

Погляньте на цілі, які ви ставили перед собою на початку уроку, подумайте над тим, чи досягли ви їх, і поставте собі оцінку за роботу на уроці (12-бальна шкала).

Підсумок учителя. Отже, збереження довкілля залежить від кожного із нас, від нашої щоденної поведінки та від нашої громадянської позиції. Ми маємо дотримуватися відомого вислову “Зберігаючи природу, людина зберігає себе”. Я впевнена, що ви є і будете особистостями, які будуть цінувати природу, оберігати її та жити таким чином, щоб не завдавати шкоди довкіллю.

V. ЕТАП ПОВІДОМЛЕННЯ ДОМАШНЬОГО ЗАВДАННЯ

Домашнє завдання (диференційоване).

Обов’язкове: опрацювати відповідний параграф підручника.

На вибір: Підготувати усне повідомлення (мультимедійну презентацію) про заповідні об’єкти Закарпатської області. За допомогою інтернет-ресурсів дізнайтеся, які нові заповідні території були створені в Закарпатській області та в Україні в останні 2-3 роки.

Тема 3. Моніторинг навколишнього середовища. Основні заходи щодо раціонального використання природних ресурсів та охорони довкілля. Природокористування в умовах сталого розвитку.

Мета навчальна: сприяти формування в учнів поняття “природокористування”, “ресурсозабезпеченість”, “моніторинг довкілля”, “сталий розвиток суспільства”;

розвиваюча: розвивати уміння аналізувати стан навколишнього середовища, особливості природокористування; уміння правильно організовувати антропогенну діяльність в довкіллі;

ВИХОВНА: виховувати дбайливе ставлення до природи, пізнавальний інтерес до вивчення природи, небайдужість до проблем довкілля; прагнення брати участь у збереженні природи.

Цілі уроку: давати визначення науковим термінам, пояснювати типи природокористування, знати види моніторингу навколишнього середовища, розуміти ідею природокористування умовах сталого розвитку.

Тип уроку: комбінований.

Ключові компетентності, що формуються на уроці: соціальна, інформаційна, екологічна, громадянська, комунікативна, географічна, творча.

Обладнання: підручник, фізична карта, атлас, схеми, таблиці.

Методи та прийоми: пояснення, евристична бесіда, “картографічна розминка”, “мозковий штурм”, “словничок термінів”, “робота в малих групах”, “це цікаво знати”, “математична розминка”, “проблемне запитання”, “інтерв’ю”, “телеграма”.

Структура уроку

I. ЕТАП ОРІЄНТАЦІЇ, МОТИВАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ.

1.1. Створення сприятливої атмосфери.

– Яким чином людина пов’язана з навколишнім середовищем? Наведіть приклади. Подумайте над висловом Махатми Ганді: “Світ досить великий, щоб задовольнити потреби кожної людини, але занадто малий, щоб задовольнити людську жадібність”.

1.2. Мотивація навчальної діяльності.

Усі свої потреби та ресурси людина задовольняє за рахунок природних ресурсів, адже з ними пов’язані її потреби в повітрі, їжі, воді, теплі, одязі. Кількість населення невпинно зростає, тому між природою і суспільством виникають якісно нові відносини. Вони здебільшого ґрунтуються на хижацькому використанні благ природи, інтенсифікації виробництва, загрози виснаження і вичерпання природних ресурсів, зростають масштаби забруднення довкілля відходами життєдіяльності. Все це спричинило проблеми, які пов’язані з природокористуванням. І тут постають питання: “А

що буде далі? Що буде через 10-20 років?”. Такі питання завжди залишаються актуальними і тривожними.

II. ЕТАП ЦІЛЕПОКЛАДАННЯ

2.1. Формулювання мети й проміжних цілей уроку.

Оголошення учням мети уроку. Пропозиція учням самостійно визначити завдання для вирішення, які стоятимуть перед ними у процесі вивчення нового матеріалу.

2.2. Прогнозування змісту й результатів діяльності.

Визначте очікування учнів від уроку. Кінцевим результатом уроку буде: учні знатимуть види моніторингу довкілля; розрізнятимуть раціональне та нераціональне використання природних ресурсів; - пояснюватимуть особливості природокористування в умовах сталого розвитку.

III. ЕТАП ЦІЛЕРЕАЛІЗАЦІЇ

3.1. Перевірка домашнього завдання.

Методичний прийом “Картографічна розминка”. Учителю на карті показує об’єкти природно-заповідного фонду України, а учні їх називають.

3.2. Актуалізація й корекція опорних знань.

Прийом “Мозковий штурм”.

- Як відбувається вплив людини на природу і навпаки?
- Що таке екологічна мережа? З якою метою її створюють?
- Назвіть види тварин і рослин, які зникли з поверхні землі? З чим це пов’язано?
- Чому існує величезний розрив в екологічній ситуації міст та сіл?

3.3. Сприйняття і первинне усвідомлення навчального матеріалу.

Прийом “Словничок термінів”. Робота за підручником в малих групах (опрацювання важливих понять, перегляд і обговорення ілюстрацій).

Прийом “Робота в малих групах”. Можливі варіанти відповідей учнів.

Група 1 розкриває суть і поняття першого питання.

1. Моніторинг навколишнього середовища – це система періодичних безперервних, довгострокових спостережень за станом природних і

антропогенних систем, явищами і процесами, які в них протікають з метою оцінки їх стану і прогнозування змін та вироблення рекомендацій з їх усунення або ослаблення.

Вивченням і дослідженням динаміки розвитку екологічних проблем займається така наука як геоecологія, яка виникла наприкінці ХХ ст. Її появу зумовив посилений тиск людини на природне середовище, який загрожує існуванню самого людства. Власне моніторинг є основним методом геоecології. Його почали застосовувати з кінця 80-х років минулого століття.

Мета моніторингу – розробка обґрунтованих рішень та рекомендацій для покращення стану довкілля. На рисунках 3.8-3.9 ми можемо ознайомитися із рівнями та видами моніторингу.

Рис. 3.8. Рівні екологічного моніторингу

Рис. 3.9. Види моніторингу

Моніторинг базується на низці принципів: об'єктивність і достовірність, систематичність спостережень, відкритість інформації для громадськості, оперативність проходження інформації та інші (рис 3.10). Моніторингові дослідження довкілля, що ґрунтуються на статистичних показниках, набули поширення в Україні. На основі одержаних даних складено численні екологічні карти.

Рис. 3.10. Модель моніторингу навколишнього середовища

Учитель доповнює розповіді учнів, спонукає зробити висновки. доповнює інформацію.

Прийом “Це цікаво знати”.

- Термін «моніторинг» (від латин. monitor – той, хто дивиться вперед, попереджає, застерігає). У науку це поняття ввів канадський учений Р. Ман напередодні Стокгольмської конференції ООН із проблем навколишнього середовища (червень 1972 р.). Професор Р. Ман запропонував називати моніторингом «систему повторних спостережень за одним або кількома елементами довкілля в просторі й часі з певною метою за попередньо розробленою програмою».

- Щороку 5 червня світова громадськість відзначає Всесвітній день навколишнього середовища.

- Перший завод із перероблення сміття з'явився у Великій Британії наприкінці XIX ст. Нині у Європі під утилізацією сміття розуміють його сортування і вторинне використання.

- Щороку у всьому світі через викинуті поліетиленові пакети гине понад 100 тис. ссавців, птахів і риб, які їх з'їдають або задихаються в них.

Група 2 розриває суть поняття “Природокористування”.

2. Природокористування – це сфера виробничої та наукової діяльності, спрямована на вивчення, освоєння, охорону й перетворення природи з метою забезпечення сприятливих умов життєдіяльності людини.

Людина і природа невід'ємні одне від одного й тісно взаємодіють. Для людини природа є середовищем життя і джерелом необхідних для господарської діяльності ресурсів. Потреби у продуктах харчування, воді, одязі, житлі, фізичному і духовному розвитку людина задовольняє за рахунок природних ресурсів. У господарстві вкрай важливе їхнє дбайливе та економне використання. Людська діяльність справляє різноманітний вплив на довкілля. З одного боку, вона передбачає вивчення й охорону природи, з іншого – її освоєння і перетворення [19].

За характером впливу на довкілля природокористування може бути *раціональним і нераціональним*.

Раціональним є природокористування, під час якого обсяги залучення природних багатств компенсуються заходами щодо їх відновлення й охорони. Воно має, з одного боку, забезпечити повноцінне існування і розвиток суспільства, а з іншого – зберегти високу якість навколишнього середовища. Це досягається за рахунок економної експлуатації природних ресурсів та найефективнішого режиму їх відтворення з урахуванням перспективних інтересів розвитку господарства і збереження здоров'я людей. Природокористування має бути під суворим контролем держави.

Нераціональне природокористування зумовлене значним перебільшенням антропогенного впливу на природні комплекси. Наслідком цього є зростання екологічної кризи. Вплив людини на природу призводить до послаблення її відновлювальних властивостей, зниження якості й вичерпання природних ресурсів, забруднення навколишнього середовища. Проявом нераціонального природокористування є хижацьке, за умов якого знищуються окремі види ресурсів або цілі природні комплекси. Так, зокрема, сталося з деякими тваринами та рослинами, що колись існували в Україні. Зовсім зникли з наших лісів європейські тури, а зі степів – дикі коні тарпани, на межі вимирання опинилися морські ссавці: чорноморські дельфіни й тюлень-монах. У результаті нераціонального природокористування зростає антропогенний тиск на природу, що спричиняє екологічні проблеми [19].

Принципи раціонального природокористування – визначені економічно обґрунтовані правила поведінки людини і суспільства в природному середовищі. Їхнє дотримання дає змогу розробити заходи з охорони довкілля, відновити порушені взаємозв'язки в екосистемах, запобігати загостренню екологічних ситуацій.

Критерієм використання природних ресурсів у науці слугує його економічна оцінка, тобто вартість ресурсів. На основі певних вартісних критеріїв було розроблено *кадастри природних ресурсів*. В Україні створені такі державні кадастри: родовищ і проявів корисних копалин, водний, земельний, лісовий, рослинного світу, тваринного світу, територій та об'єктів природно-заповідного фонду. Є і екологічні кадастри, які подають інформацію про небезпечні відходи і природні явища, антропогенні викиди тощо. На сьогодні в Україні сформовано законодавчу базу природокористування, але вона потребує подальшого вдосконалення. Не менш важливим є суворе дотримання законів у цій сфері [13].

Усі учні роблять висновки, терміни заносять у словничок.

Група 3 працює над питанням природокористування в умовах сталого розвитку.

3. Природокористування в умовах сталого розвитку.

У зв'язку з наростанням глобальної кризи у сфері природокористування, що становить загрозу для існування прийдешніх поколінь, на початку 90-х років XX ст. було розроблено концепцію сталого розвитку.

Сталий розвиток – загальна концепція щодо необхідності встановлення балансу між задоволенням сучасних потреб людства та захистом інтересів майбутніх поколінь з урахуванням їхньої потреби в безпечному і здоровому довкіллі [19].

Провідна ідея сталого розвитку полягає в тому, щоб людство, не знижуючи темпів економічного зростання, зберегло довкілля, позбулося бідності, дискримінації людей за етнічними, расовими чи статевими ознаками. На жаль, в Україні сталий розвиток часто розуміють лише як неухильне зростання економічних показників країни. Інколи до цього додають здійснення безсистемних заходів щодо збереження довкілля та поліпшення санітарних умов проживання і праці людей.

Базові принципи сталого розвитку:

1. Людство здатне надати розвитку сталого і тривалого характеру для задоволення потреб як сучасного покоління людей, так і майбутніх поколінь.

2. Обмеженість природних ресурсів відносна. Вона пов'язана із сучасним рівнем розвитку науки і техніки. Частина ресурсів може самовідновлюватися за умови раціонального їх використання.

3. Одна з головних причин виникнення екологічних та інших катастроф – злидні, які стали у світі звичайним явищем. Слід задовольнити елементарні потреби та дати всім людям можливість досягти добробуту. Без цього сталий розвиток неможливий [19].

4. Необхідно встановити баланс між рівнем життя людей із надмірними грошовими і матеріальними статками та між екологічними можливостями планети.

5. Темпи зростання чисельності населення варто узгодити з можливостями географічної оболонки Землі задовольняти потреби людей.

Конкретні приклади впровадження концепції сталого розвитку в життя здаються елементарними й зрозумілими. Будівництво доріг і споруд має супроводжуватися зростанням зелених насаджень. Збільшення виробництва зерна не повинно призводити до погіршення якості ґрунтів. Заробітна плата має компенсувати витрати на відновлення здоров'я [13].

Складові сталого розвитку. Концепція сталого розвитку з'явилася в результаті об'єднання основних поглядів: економічного, соціального та екологічного. Усі три елементи сталого розвитку треба розглядати збалансовано.

Рис. 3.11. Складові сталого розвитку

- Економічний складник передбачає оптимальне використання обмежених ресурсів і використання екологічних – природо-, енерго- і матеріалозберігаючих технологій
- Соціальний складник зорієнтований на людину, на зменшення конфліктів між людьми
- Екологічний складник сталого розвитку має забезпечувати цілісність природних систем

Учитель доповнює інформацію, підводить учнів до висновків [19].

Прийом “Математична розминка”.

Учитель знайомить учнів із поняттями ресурсозабезпеченість. Пропонує здійснити розрахунки за запропонованими завданнями на картках.

Ресурсозабезпеченість – співвідношення між величиною природних ресурсів та обсяги їхнього використання. Дорівнює відношенню запасів до видобутку або до кількості населення.

Ресурсозабезпеченість = Запаси / Щорічний видобуток (кількість років)

Ресурсозабезпеченість = Запаси / Кількість населення (на одну особу)

3.4. Узагальнення й систематизація знань. Закріплення знань і способів дій.

Прийом “Проблемне запитання”. Американський еколог Баррі Комонер так сформував основні закони екології:

1. Все пов’язано з усіма.
2. Все має кудись подітися.
3. Природа “знає краще”.
4. Ніщо не дається задарма.

Наведіть по одному прикладу до кожного закону.

IV. ЕТАП РЕФЛЕКСІЙНО-ОЦІНЮЮЧИЙ

4.1. Підведення підсумків уроку.

Прийом “Інтерв’ю”.

5 запитань учнів вчителю за темою уроку.

5 запитань вчителя учням за темою уроку.

Приклад:

1. Чи запам’ятали Ви, які рівні моніторингу виділяють?
2. У якому році було прийнято Всесвітню стратегію охорони природи?
3. Які є типи природокористування?
4. Де збудовано перший сміттєпереробний завод?
5. Назвіть складові сталого розвитку.

1. Підведення підсумків уроку.

4. 2. Рефлексія.

Прийом «Телеграма». Учитель встановлює, чи справдились очікування учнів від уроку, запропонувавши їм скласти телеграму із 12 слів, яка б містила відповіді на такі запитання:

- Що ви дізналися на уроці?
- Що було для вас було новим?
- Чого ви навчилися?
- Що не вдалося з’ясувати?

Зібрані телеграми зачитуються і кріпляться плакат «Телеграма». Учні обирають ту, яка їм найбільше сподобалась.

4.3. Цінування й оцінювання діяльності учнів на уроці.

V. ЕТАП ПОВІДОМЛЕННЯ ДОМАШНЬОГО ЗАВДАННЯ

Обов'язкове – опрацювати параграф підручника.

Додаткове – Підготовка міні-проекту на тему “Заходи, які потрібно вжити, щоб забезпечити нашому краю сталий розвиток”.

3.4. Аналіз рівня сформованості компетентностей в учнів при вивченні тем “Природокористування”

Як уже зазначалося у попередніх розділах виділяють основні компетентності, як базові, так і загально географічні, якими мають володіти учні по закінченню вивчення шкільного курсу географії. Їхня реалізація досягається вивченням географії із використанням спеціальних методів та методичних прийомів, які також були розглянуті у попередніх розділах. У даній частині роботи ми хочемо проаналізувати, які ж спостерігаються особливості формування ключових та предметних (географічних) компетенцій учнів після вивчення окремих тем з географії (в даному випадку “Природокористування.”) в школі.

Дослідженням сформованості базових та предметних компетенцій в учнів, визначення чинників, що впливають на формування предметних компетентностей займалась відомий науковець, кандидат педагогічних наук – Ірина Віталіївна Удовиченко. У її працях також проаналізовано основні напрями роботи вчителів географії з формування компетентностей учнів засобами навчального предмета. Ці дослідження висвітлені у її праці [26]. У ході цього дослідження було проведено анкетування учнів та вчителів, а також оцінювався ступінь реалізації учителями завдань щодо формування компетентностей в учнів.

Взявши до уваги методику, яка була розроблена І.В. Удовиченко, нами було проведено анкетування учнів 8-х класів та вчителів географії (протягом двох років) для з'ясування оцінки реалізації формування компетентностей учнів. Таблиця 3.4 відображає думку учителів щодо реалізації формування компетентностей учнів.

Самооцінка реалізації учителями завдань щодо формування компетентностей учнів

Як видно з наведених даних, найкраще педагогами на їх думку реалізується процес формування комунікативної (84% реалізації) та соціальної (80%) компетентностей. На думку респондентів (учителів) найменш реалізованими є компетентності самоосвіти, саморозвитку (52%) та творчої компетентності (51%). Відмітимо, що на думку педагогічних працівників взагалі немає не реалізованих компетентностей.

Таке ж опитування було проведено і серед школярів. Результати наведені у табл. 3.5. Якщо у вчителів не було не реалізованих компетентностей, то в учнів вони спостерігаються по таких компетентностях як: полікультурність (10%), соціальна (5%), комунікативна (4%).

Найкраще учні оцінюють інформаційну та картографічну компетентність (82 та 80% відповідно). На досить високому рівні оцінено комунікативну компетентність та компетентність практичного географічного спрямування. Їхньому досягненню сприяли такі методичні прийоми як: “робота в малих групах”, “творча лабораторія”, “незакінчене речення”, “телеграма” тощо, а також диференційоване домашнє завдання із детальним розглядом окремих тем. Як вчителі, так і учні однаково оцінили компетентність самоосвіти та саморозвитку, що ще раз підтверджує той факт, що мета компетентісного підходу навчання полягає у самонавчанні та бажанні отримувати знання.

Цікавим був досвід з'ясувати в учнів їхню мотивацію для отримання знань. Вони відображені на рисунку 3.12. І як результат, ми бачимо, що прагнення вступити до закладу вищої освіти та бажання отримати певну професію і отримання задоволеності від процесу пізнання та його результативності набрали 38% і 32% відповідно. Вимоги батьків до результативності навчання набрала 18%, а найменшу частку має авторитети учителя (12%). Отже, соціальна мотивація в учнів суттєво переважає пізнавальну та вплив батьківського контролю над мотивацією учителя.

Рис. 3.12. Мотиви здобуття знань в учнів, %

Оцінювалась інформація і щодо джерела отримання інформації про сфери застосування учнями набутих географічних знань. З діаграми 3.13 видно, що більшість учнів інформацію про сфери застосування географічних знань отримують від учителя географії (50%), 28% учнів джерелом цієї інформації називають шкільний підручник, і 9% опитаних учнів у процесі підготовки до уроків використовують додаткову літературу.

У географії виділяють перелік загально географічних компетентностей, якими мають володіти учні після вивчення курсу географії в школі. Результати рівня сформованості таких компетентностей здійснила І.В. Удовиченко. У процесі такого дослідження учителям було запропоновано визначити рівні сформованості окремих географічних компетентностей в учнів. Ці дані подано у таблиці 3.6. [26].

Взявши до уваги її напрацювання, ми вибрали ті компетентності, які стосуються теми “Природокористування” та доповнили додатковими. Додатковими показниками було врахування компонентів навчального матеріалу за наскрізними змістовними лініями, передбачених навчальною програмою (табл. 3.7)

За опрацьованими даними, видно, що найкраще освоєною компетентністю після вивчення теми “Природокористування” є готовність до природовідповідальної поведінки (42% – високий рівень), та уміння користуватися географічною картою (64%). На достатньому рівні учителі оцінили розуміння в учнів розвитку природних процесів та об’єктів у географічній єдності (62%) та уміння працювати з першоджерелами, а особливо з опорними схемами, графічним матеріалом (60%). Найменші досягнення учні мають за такими компетентностями як: прогнозування, оцінка, моделювання та проектування, де у 11% учнів взагалі було відмічено низький рівень, а також уміння працювати з цифровою інформацією. Такі компетентності в учні сформовані здебільшого на середньому рівні.

Оцінюючи засвоєння матеріалу за наскрізними змістовними лініями, відмітимо той факт, що на достатньому рівні в учнів сформовані знання про екологічну безпеку та сталий розвиток (61–74%). На середньому рівні в учнів знання про оцінку впливу екологічної ситуації на здоров'я населення (54%), найгірше сформованими є знання про природно-ресурсного потенціалу своєї місцевості. Це пов'язано з тим, що вивчення цього питання відведено на самостійне опрацювання, тому учні не приділяють йому належної уваги. Хоча з цієї теми одночасно у 8% учнів відзначено високий рівень. Тут можна зробити висновок, що для формування будь якої компетентності необхідна особистісна зацікавленість учня, компетентність самого вчителя та його вміння подавати інформацію [30].

У межах дослідження було проведено аналіз сформованості в учнів ключових та загальних предметних компетентностей ґрунтуючись на самооцінюванні учнів та оцінки учителів. Порівняльні результати опитування щодо сформованості цих компетентностей наведені у таблиці 3.7. Самооцінювання та оцінювання кожної компетентності здійснювалося за шкалою від 0 до 10.

За результатами дослідження встановлено, що показники оцінювання учителів та самооцінювання учнів суттєво відрізняються. Так, учителі вказали на найвищий коефіцієнт розвитку в учнів комунікативної компетентності ($K = 0,91$) (табл. 3.8), у той час, як учні оцінили її коефіцієнтом 0,64. Комунікативна компетентність передбачає володіння учнями специфікою усної та письмової комунікацій, що особливо важливо у роботі та для соціального життя, адже людям, які не мають навичок спілкування, загрожує соціальна ізоляція [26].

Відмітимо, що на уроках географії вона реалізується шляхом застосування групових форм організації навчання. Засвоєнню комунікативної компетентності стараюся реалізувати через авторські презентації, проведення нестандартних уроків, застосування географічних загадок, обговорення

висловів відомих людей, що передбачає активне спілкування учнів (конференції, дискусії, брейн-ринг, ділові ігри).

Останнє місце учні віддали формуванню полікультурної компетентності ($K = 0,59$), оскільки у темі “Природокористування” вона розглядається найменше. У вчителів вона також оцінена найменшим коефіцієнтом. Як найбільш розвинену з даної теми учні охарактеризували картографічну компетентність ($K = 0,88$). Практично на такому ж рівні її оцінили і вчителі.

Значні розходження спостерігаються в оцінці обома категоріями респондентів сформованості соціальної (різниця коефіцієнтів 0,10) та компетентності самоосвіти, саморозвитку (різниця коефіцієнтів 0,11). Учителі високий коефіцієнт відмічають у соціальної складової компетентності (0,90), яка ґрунтується на усвідомленні учнями доцільності використання отриманих знань у реальному житті. Такою складовою компетентності передбачено здатність учнів працювати в команді чи групі, виконувати різноманітні функції та завдання, бути ініціативним та відповідальним. Але, дослідження показали, що учні до кінця не розуміють цієї складової і не знають де можуть застосувати знання соціальної компетентності в реальному житті. Тому, у процесі навчання потрібно більше уваги приділяти м'яким навичкам, так званим soft skills. М'які навички, іноді гнучкі навички (англ. soft skills) – це комплекс неспеціалізованих, над професійних навичок, які відповідають за успішну участь у робочому процесі, високу продуктивність і, на відміну від спеціалізованих навичок, не пов'язані з конкретною сферою[30].

З власного досвіду, додамо, що для розвитку соціальної компетентності на уроках географії, стараюся залучати дітей до організації та проведення так званих нестандартних уроків, а саме уроків–екскурсій, уроків–конференцій, групових проектів, уроків–ігор, проводити природоохоронну, туристично-краєзнавчу роботу з учнями. Що стосується компетентності самоосвіти та саморозвитку, то прагну розвивати в учнів інтерес і цікавість до предмета,

самостійного опрацювання літератури на написання рефератів, проектів; здійснюю індивідуальну роботу з обдарованими дітьми, через залучення їх до виконання науково-дослідницьких робіт і захистом в МАН, участі в різноманітних конкурсах та олімпіадах.

Одним із завдань географічної освіти є формування в учнів інформаційної компетентності. З цією метою вчитель повинен заохочувати школярів до роботи з додатковими джерелами інформації, навчити їх усвідомлено опрацьовувати набуті знання (складати тези, плани, конспекти тощо). Ця компетентність є однією з тих, рівень володіння якою учні оцінили одним з найнижчих коефіцієнтів ($K = 0,64$). Як зазначили більшість учнів, вони впевнено працюють з Інтернет-ресурсами, але інколи їм важко відшукати необхідну інформацію самостійно. У такому випадку учителям необхідно додатково формувати перелік Інтернет ресурсів із відповідним посиланням на них. Для кращого оволодіння інформаційною компетентністю на свої уроках стараюся використовувати завдання, які пов'язані з аналізом схем, діаграм, таблиць, графіків, різноманітних статистичних матеріалів, роботою з опорно-логічними схемами. Намагаюся стимулювати роботу учнів з різними джерелами інформації: підручниками, довідниками, атласами, картами, електронними посібниками, періодичними виданнями) [30].

Аналіз творчої компетентності ($K = 0,84$) дає підстави говорити про ефективну роботу вчителів географії щодо її формування. Більшість учнів упевнені, що вчитель географії завжди підтримує їх творчу ініціативу щодо підготовки в позакласних заходів з предмета, допоможе вирішити поставлені навчальні завдання (відповіло 80 % опитаних учнів), розвинути власні творчі здібності, допоможе працювати над проектами з географії (84 % опитаних).

Географічна компетентність практичного спрямування формується не лише під час засвоєння географічних знань, а й у процесі набуття учнями практичного досвіду, зокрема вимірювання, обчислення, побудови та аналізу графіків, схем, діаграм, таблиць, використання приладів спостереження [24].

Із даної теми одним із завдань було виконання практичної роботи. За даними

опитування щодо географічної прикладної компетентності, найкраще учні ознайомлені з об'єктами природно-заповідного фонду України (91 % респондентів) (рис. 3.14). Переважна більшість учнів називає складники природно-ресурсного потенціалу та види забруднень довкілля (82%). Лише половина опитаних учнів (57%) може правильно проаналізувати природно-ресурсний потенціал окремих регіонів України та аспекти його раціонального природокористування. Майже третина учнів відчувають труднощі при оцінці екологічної ситуації на здоров'я людини, та оцінюванні переваг створення екологічної мережі [30].

Засвоєння географічних (практичних) компонентностей учнів зумовлене реалізацією не лише відповідного оновленого змісту освіти, але й використанню сучасних активних методів та технологій на уроках географії. Тому на уроках географії використовую значну кількість методичних прийомів, таких як: дидактичні ігри, “картографічна розминка”, “мозковий штурм”, “незакінчене речення”, “картографічна лабораторія”, “аналізуй факти”, “замітка на полях”, “робота із словником” “неуважний мандрівник” “шапка запитань” та багато інших.

Отже, результати проведеного дослідження дають змогу зробити висновок, що з метою впровадження компетентнісного підходу до навчання та викладання у навчальних закладах застосовуються різні форми та методи організації навчально-виховного процесу. Дослідження сформованості ключових та предметних (географічних) компетентностей учнів школи забезпечує можливість констатувати певні розбіжності в самооцінці щодо їх сформованості в учнів та думки самих учителів.

ВИСНОВКИ

1. Розглянуто теоретичні засади дослідження. Встановлено, що в освітньому середовищі України відбуваються зміни, які пов'язані з модернізацією структури та змісту географічної шкільної освіти. Згідно законодавчої бази, навчання повинно відбуватися за компетентнісним підходом. Зважаючи на це, вивчено ключові освітні компетентності такі як:

цілісно-сміслова, загальнокультурна, навчально-пізнавальна, інформаційна комунікативна, соціально-трудова, особистісного самовдосконалення.

Загальногеографічна компетентність включає знання, досвід, цінності, які набуваються та розвиваються під час навчання географії на уроках.

2. Встановлено, що правильне формування змісту предметних географічних компетентностей дозволить ефективно формувати географічну компетентність в учнів та конструювати сучасні компетентісно орієнтовані уроки. Такі уроки мають бути діяльнісними, на яких роль учителя полягає не у навчанні, а у формуванні в учнів компетентностей самим навчатися.

3. У процесі виконання магістерського дослідження було спроектовано конспекти компетентісно орієнтованих уроків з теми “Природокористування”. Ця тема вивчається у 8-му класі в курсі “Україна у світі: природа і населення”. Програмою передбачено вивчення трьох окремих тем, під час викладу яких було використано значну кількість методів: евристична бесіда, інформаційний пошук, пояснення, проблемного викладу, самостійної пошукової діяльності, робота в малих групах, онлайн-екскурсія, презентації та методичних прийомів: “картографічна лабораторія”, “мозковий штурм”, “навчальний кінозал”, “сітка Алверманна”, “інтерв’ю”, “телеграма”, “творча лабораторія” тощо. Формулюючи конспекти уроків, обов’язково було визначено компетентності, якими мали оволодіти учні. Важливим етапом компетентісно орієнтованих уроків є цінювання та самоцінювання результатів роботи учнів, яку вони здійснювали самостійно на спеціальних картках.

4. Здійснено аналіз сформованості загальних та предметних компетентностей учнів після вивчення теми “Природокористування”. У ході цього дослідження було проведено анкетування учнів та вчителів. По завершенню вивчення цієї теми було встановлено, що найкраще учні оцінюють інформаційну та картографічну компетентності. На досить високому рівні оцінено комунікативну компетентність та компетентність практичного спрямування. Якщо у вчителів не було не реалізованих

компетентностей, то в учнів вони спостерігаються по таких компетентностях як: полікультурність (10% опитаних), соціальна (5%), комунікативна (4%).

5. Що стосується загальногеографічних компетентностей, то за опрацьованими даними, видно, що найкраще освоєною компетентністю після вивчення теми “Природокористування” в учнів є готовність до природо відповідальної поведінки (високий рівень), та уміння користуватися географічною картою (достатній рівень). На достатньому рівні учителі оцінили розуміння в учнів розвитку природних процесів та об’єктів у географічній єдності та уміння працювати з опорними схемами, графічним матеріалом. Найменші досягнення учні мають за такими компетентностями як: прогнозування, оцінка, моделювання та проектування, де у 11% учнів взагалі було відмічено низький рівень, а також уміння працювати з цифровою інформацією. Такі компетентності в учні сформовані здебільшого на середньому рівні.

6. Оцінюючи засвоєння матеріалу за наскрізними змістовними лініями, відмітимо той факт, що на достатньому рівні в учнів сформовані знання про екологічну безпеку та сталий розвиток (61–74%). На середньому рівні в учнів знання про оцінку впливу екологічної ситуації на здоров’я населення (54%), найгірше сформованими є знання про природно-ресурсного потенціалу своєї місцевості. Це пов’язано з тим, що вивчення цього питання відведено на самостійне опрацювання, тому учні не приділяють йому належної уваги. Хоча з цієї теми одночасно у 8% учнів відзначено високий рівень. Тут можна зробити висновок, що для формування будь якої компетентності необхідна особистісна зацікавленість учня, компетентність самого вчителя та його уміння подавати інформацію.

7. У межах дослідження було проведено аналіз сформованості в учнів базових та предметних компетентностей ґрунтуючись на самооцінюванні учнів та оцінки учителів. За результатами дослідження встановлено, що показники оцінювання учителів та самооцінювання учнів суттєво відрізняються. Так, учителі вказали на найвищий коефіцієнт розвитку в учнів

комунікативної компетентності, у той час, як учні оцінили її нижчим коефіцієнтом. Дослідження також показали, що учні до кінця не розуміють складової соціальної компетентності і не знають де можуть застосувати ці знання в реальному житті. Щодо географічної прикладної компетентності, то найкраще учні ознайомлені з об'єктами природно-заповідного фонду України (91%), переважна більшість учнів називає складники природно ресурсного потенціалу та види забруднень довкілля (82%) і лише половина опитаних учнів (57%) може правильно проаналізувати природно-ресурсний потенціал окремих регіонів України та аспекти його раціонального природокористування. Майже третина учнів відчувають труднощі при оцінці екологічної ситуації на здоров'я людини, та оцінюванні переваг створення екологічної мережі.

8. Отже, результати проведеного дослідження дають змогу зробити висновок, що з метою впровадження компетентнісного підходу до навчання та викладання у навчальних закладах застосовуються різні форми та методи організації навчально-виховного процесу. Сформованості базових та предметних географічних компетентностей учнів школи залежить не лише від учителя, але й від особистісних якостей учнів.

188

[illegible]

38	http://lib.pnu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/3912/1/%D0%9C%D0%95%D0%A2%D0%9E%D0%94%D0%98%D0%A7	12 джерел	0.25%
41	https://pedmaster.ucoz.ua/ii_tom.pdf		0.24%
43	http://academy.gov.ua/pages/dop/198/files/90a7d5c8-d10a-4f8f-8987-4d1077fdc8f6.pdf		0.23%
45	https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/19826/1/Kichura_2016.pdf		0.21%
47	https://0tvvet.com/geografiya/question34909025		0.2%
51	https://cibs.ubs.edu.ua/wp-content/uploads/2018/12/materialy_09112018.pdf	16 джерел	0.18%
52	https://rpr.org.ua/wp-content/uploads/2020/05/european-green-dealwebfinal.pdf		0.18%
55	https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/9139/1/%D0%9C%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D1%8	2 джерела	0.17%
64	http://www.economy.in.ua/pdf/2_2021.pdf	3 джерела	0.14%
65	https://diplomba.ru/work/9704	30 джерел	0.14%
66	https://diplomba.ru/work/114000	13 джерел	0.13%
70	https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/13553/1/%D0%91%D0%BE%D0%B3%D0%B5%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0...		0.13%
71	http://www.ndu.edu.ua/storage/2018/2018_07_11_mater_konf.pdf	3 джерела	0.13%
73	https://dspace.edu.ua/storage/documents/vstyp/Conference_materials_2020-2.pdf	26 джерел	0.13%
75	https://diplomba.ru/work/101034		0.11%
76	https://udhtu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/08/2e754e10dbe2acb9b240b711d6918fd7.pdf	16 джерел	0.11%
77	https://nadoest.com/kompyuterni-virusi-ta-antivirusni-programi-v2	2 джерела	0.11%

Джерела з Бібліотеки

414

5	Студентська робота	ID файлу: 4719118	Навчальний заклад: Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University	2.84%
10	Студентська робота	ID файлу: 1004271825	Навчальний заклад: Uzhhorod National University	42 Джерело 0.71%
11	Студентська робота	ID файлу: 1004151464	Навчальний заклад: Yuriy Fedkovych Chernivtsi National	69 Джерело 0.68%
13	Студентська робота	ID файлу: 1007859801	Навчальний заклад: Lutsk National Technical University	3 Джерело 0.61%

14	Студентська робота	ID файлу: 1008356194	Навчальний заклад: National University of Life and Environmenta...	0.59%
16	Студентська робота	ID файлу: 1005981903	Навчальний заклад: State University Kyiv National Econc 34 Джерело	0.54%
17	Студентська робота	ID файлу: 1008181326	Навчальний заклад: Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagog...	0.38%
20	Студентська робота	ID файлу: 6850047	Навчальний заклад: Uzhhorod National University 6 Джерело	0.45%
22	Студентська робота	ID файлу: 1005775448	Навчальний заклад: Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagog...	0.38%
23	Студентська робота	ID файлу: 1603876	Навчальний заклад: Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University	0.38%
25	Студентська робота	ID файлу: 1002398021	Навчальний заклад: Taras Shevchenko National Universit 2 Джерело	0.33%
27	Студентська робота	ID файлу: 1005757555	Навчальний заклад: Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University	0.31%
28	Студентська робота	ID файлу: 1008366464	Навчальний заклад: Taras Shevchenko National Universit 3 Джерело	0.31%
30	Студентська робота	ID файлу: 1005723922	Навчальний заклад: Uzhhorod National University 26 Джерело	0.3%
32	Студентська робота	ID файлу: 1005753186	Навчальний заклад: Ternopil Volodymyr Hnatiuk Nationa 3 Джерело	0.14%
36	Студентська робота	ID файлу: 1000067538	Навчальний заклад: Lviv Polytechnic National University 8 Джерело	0.25%
37	Студентська робота	ID файлу: 1005771197	Навчальний заклад: Uzhhorod National University 8 Джерело	0.25%
39	Студентська робота	ID файлу: 1001205533	Навчальний заклад: National University of Life and Environmenta...	0.24%
40	Студентська робота	ID файлу: 1000048897	Навчальний заклад: Lviv Polytechnic National University 26 Джерело	0.24%
42	Студентська робота	ID файлу: 8587451	Навчальний заклад: Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pe 2 Джерело	0.24%
44	Студентська робота	ID файлу: 1000362084	Навчальний заклад: V.I. Vernadsky Taurida National Univ 28 Джерело	0.23%
46	Студентська робота	ID файлу: 1000903533	Навчальний заклад: V.I. Vernadsky Taurida National Univ 23 Джерело	0.21%
48	Студентська робота	ID файлу: 1004938691	Навчальний заклад: Uzhhorod National University 3 Джерело	0.18%
49	Студентська робота	ID файлу: 1008785742	Навчальний заклад: Uzhhorod National University 2 Джерело	0.18%
50	Студентська робота	ID файлу: 1008435961	Навчальний заклад: Ternopil Volodymyr Hnatiuk Nationa 6 Джерело	0.18%
53	Студентська робота	ID файлу: 1008393879	Навчальний заклад: Lviv Polytechnic National University 7 Джерело	0.18%

54	Студентська робота	ID файлу: 1005764005	Навчальний заклад: Uzhhorod National University	27 Джерело	0.17%
56	Студентська робота	ID файлу: 8602399	Навчальний заклад: Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pe	3 Джерело	0.17%
57	Студентська робота	ID файлу: 1008028633	Навчальний заклад: Lviv Polytechnic National University		0.16%
58	Студентська робота	ID файлу: 1005315054	Навчальний заклад: National University of Life and Envir	3 Джерело	0.16%
59	Студентська робота	ID файлу: 6050328	Навчальний заклад: Lviv Polytechnic National University	3 Джерело	0.16%
60	Студентська робота	ID файлу: 1000181414	Навчальний заклад: Taras Shevchenko National Universi	16 Джерело	0.16%
61	Студентська робота	ID файлу: 1008420274	Навчальний заклад: State University Kyiv National Economic Univ...		0.16%
62	Студентська робота	ID файлу: 1000778881	Навчальний заклад: Ternopil Volodymyr Hnatiuk Nationa	5 Джерело	0.14%
63	Студентська робота	ID файлу: 1008231384	Навчальний заклад: Uzhhorod National University		0.14%
67	Студентська робота	ID файлу: 12018989	Навчальний заклад: Lviv Polytechnic National University	3 Джерело	0.13%
68	Студентська робота	ID файлу: 1005002210	Навчальний заклад: Taras Shevchenko National Universi	10 Джерело	0.13%
69	Студентська робота	ID файлу: 1000050912	Навчальний заклад: Lviv Polytechnic National University	2 Джерело	0.13%
72	Студентська робота	ID файлу: 1840824	Навчальний заклад: National University of Life and Environmental Sc...		0.13%
74	Студентська робота	ID файлу: 1006824904	Навчальний заклад: Vinnytsia State Pedagogical Universi	6 Джерело	0.11%
78	Студентська робота	ID файлу: 1000068169	Навчальний заклад: Lviv Polytechnic National University	21 Джерело	0.11%
79	Студентська робота	ID файлу: 1007505528	Навчальний заклад: Lutsk National Technical University		0.11%
80	Студентська робота	ID файлу: 1087325	Навчальний заклад: National University of Life and Environn	2 Джерело	0.11%

Цитати

Цитати

8

- 1 "Географічна освіта необхідна для розвитку відповідальних та активних громадян сьогодення і майбутнього"
- 2 "незакінчене речення"
- 3 "Природа не визнає жартів, вона завжди правдива, завжди серйозна, завжди сувора; вона завжди права; помилки ж і омани виходять від людей"
- 4 "країн-гязнуль"
- 5 «Позначення на контурній карті об'єктів природно заповідного фонду України»
- 6 "Світ досить великий, щоб задовольнити потреби кожної людини, але занадто малий, щоб задовольнити людську жадібність"
- 7 "А 17 що буде далі? Що буде через 10-20 років?"
- 8 "робота в малих групах"